

Háziipari fajtékók Európában

A játékszerek egyik legősibb, s egyben legnemesebb alapanyaga a fa. A BTM Kiscelli Múzeumában rendezendő fajték-kiállítás és a kortárs fajték-készítők bemutatói aktuálisnak teszik történetük áttekintését.

Már az ősi Egyiptomban megjelennek (gyakran mozgatható) fajtékók. A klasszikus kor Athénjának legkedveltebb fiújátéka a kétkerekű kis kordé volt. Ezeket vázsképekről és az irodalomból ismerjük, de ebből a korból a korból vizes talajban megmaradt ilyesfajta gyermekjáték is. A középkorban játékokat leginkább céhes keretek között készítettek fahagyományok műhelyekben, külön játékipar csak Nürnbergben alakul ki. (Még a 20. sz. elején is norimbergi árunak nevezték a játékokat és a díszműűrat.)

A fajték-készítő háziipar kifejlődéséhez szükség volt faanyagra, fontos kereskedelmi utak közelségére és elfoglaltság nélkül maradt munkáskezre.

A Bajor-Alpokban Berchtesgaden és Oberammergau volt a két legnagyobb játék-központ.

A forgalmazást hosszú évszázadokon át gyalogos hálózat bonyolította le, de a berchtesgadeniek lerakatokat létesítettek Európa-szerte; Pest-Budán a 19. sz. elején több berbencés bolt is volt, ahol faháncs-skatulyákat és fajték-kiállításokat árultak. Az oberammergauiak áruját helyi nagykereskedők vitték egész Európába. Az Alpok legkedveltebb játékai voltak a pojá-cák, pólyásbabák, babafejek, fakatonák, lovak, Noé bárkái.

A dél-tiroli Grödeni völgyben – amely az I. világháború befejezte óta Olaszországhoz tartozik – a 18. sz. végén kezdtek játékokat készíteni. Csakhamar ez a völgy szegény parasztjainak fő megélhetési forrása lett. Kedvelték a kocsikat, lovakat, kakasokat, de legkelendőbbek a nagyjából esztergályozott, fafaragással utánmunkált babák voltak. Angliában, az USA-ban nevük Penny wooden vagy Dutch doll volt.

A primitív bábuakat nagyon szerették a kislányok, még a későbbi Viktória angol királynő is legszívesebben ezekkel játszott. A magyar búcsúkon, vásárokon is mindenütt kaphatóak voltak a fakatok.

Ausztriában a Gmunden környéki Viechtauban Mária Terézia igyekezett meghonosítani a fafaragó játék-készítést, amelyekre a Bajor-Alpok termékei voltak hatással. Ugyancsak a berchtesgadeni és oberammergaui fafaragókat követik a cseh háziiparosok, és csakhamar már ők

exportáltak „tiroli babát” Ausztriába is.

A türingiai Sonnebergben és vidékén már a 17. században megindult a játékelőállítás, a város először Nürnbergben keresztül értékesítette a játékokat, majd később itt is kereskedelmi központ alakult ki. Eleinte főleg fajték-kiállításokat készítettek: puskát, sípot, hegedűt, diótörőt, később áttértek a papírmásé-, majd a porcelánfejű babák készítésére: a bedolgozók már nem voltak népművészek. Az óriási exportot lebonyolító város játékipara a II. világháború után elsorvadt. Az Érchegeységben (Seiffen és Grünhainichen) ezzel ellentétben máig fennmaradt a fajték-készítés hagyománya. Itt az ónbányák kimerülése adta a bányászok kezébe a fafaragókést. A marcona diótörők, karácsonyi piramisok mellett a miniatürizált játékok: lovacskák, tehének, kis házak a legjellegzetesebb érchegeységi játékok. Ma is kaphatók – persze már nem olyan olcsók, mint a 19. században, vagy akár a budapesti NDK centrumban is voltak.

Oroszországban a legfontosabb fajték-központ a Szentháromság- és Szent Szergej (Trojca Szergej) kolostorhoz tarto-

zó falvakban voltak. 1880 körül 1185 fafaragó működött itt. Az orosz fafaragókra hatottak az Alpok vidékének játékai, az eredeti orosz „találmányok” viszont népszerűek voltak messze vidéken is (kóváccsal versenyt kalapáló medve, a csipegető tyúk, faházakból összeállítható városkák). A 19. sz. végén ezeket exportálták is. A jellegzetesen orosznak tartott matrjoskák – esztergályozott, egymásba skatulyázott kedves fabábuk – viszont csak a 19. sz. végén tűnnek fel japán hatásra. A lengyelországi esztergályozott lovas vitézek vagy a dalarnai (Svédország) piros falovacskák ritkán léptek át országuk határait.

A régi fajték-kiállítások ma már nagyon nehezen szerezhethők be. Gyűjtésre – magán- és közgyűjteményekben való elhelyezésre – azonban a kortárs művészek fajték-kiállításai is érdekesek; remélhetőleg erre is fogunk mihamarabb példát találni. Nagyon kíváncsi az is, hogy a giccses szuvenír-rémségek helyett ilyeneket kínáljunk a Magyarországot felkereső turistáknak.

Dr. Moskovszky Éva

Makkosztó zöldek

A környezetvédők új erdők telepítését szorgalmazzák

A WWF Magyarország makkosztó akciót szervez március 13–14-én a budapesti Soroksári úti OBI áruházban, valamint a debreceni Malompark Bevásárlóközpontban. Az arra járó vásárlók három darab kocsányostölgy-makkot kapnak. A makkokat akár a kertben, akár egy közeli erdő szélén is el lehet ültetni, melyekből május–júniusra már 10–15 cm-es csemete fejlődik. Unokáink már egy 20–30 méter magas tölgy árnyat adó lombja alatt hűsölhetnek majd a forró nyári napokon. Az akció célja a WWF Magyarország erdőtelepítési programjának népszerűsítése, az erdőtelepítési kedv növelése.

A szervezet szerint a hosszú téli hónapok után mindenkinek jólesik egy kiadós séta egy madárdaltól hangos, az ébredő természet bódító illatával teli erdőben. Ám erre már egyre kevesebb lehetőség van, hiszen hazánk területének az egykori 85 százaléka helyett ma már csupán 19 százalékat borítja erdő. Valójában azonban ezeknek fele sem tekinthető természet közeli erdőnek.

A szervezet célul tűzte ki meglévő ter-

mészterű erdeink védelmét és új erdők telepítését. Olyan őshonos, hazai fajkból álló erdők telepítését szorgalmazzák, mint például a tölgy, juhar, hárs és kőris, amely nem egyszerűen üzleti érdekeket szolgáló ültetvény, hanem életteret nyújt virágok, bokrok, állatok sokaságának, ahol a nagyvárosban élők is beleszólhatnak a természet szépségeibe.

Ö. Z.

(Népszabadság)

A lapot Magyarország legnagyobb
médiafigyelője, az

» OBSERVER «

OBSERVER BUDAPEST
MÉDIAFIGYELŐ KFT.

1084 Budapest, Auróra u. 11.
Tel.: 303-4738

rendszeresen szemlézi